

Postavíte domek samotářským včelám?

Radomil Hradil

Každý dobře známe včelu medonosnou, málokdo však ví, že v naší přírodě žije více než šest set druhů samotářských včel, různé čalounice, zednice, pískorypky, drvodělky a jak se všechny jmenují. Tyto včely patří mezi velmi významné opylovače, také proto, že létají i za takového počasí a teplot, kdy včela medonosná zůstává v úlu, a že dokáží opylovat i květy, na které ona nestačí, avšak v posledních desetiletích jich v krajině významně ubylo. Především v důsledku likvidace jejich biotopů s tím, jak se původně pestrá krajina měnila od 50. let v tzv. agrární step či poušť, ale také v důsledku chemizace zemědělství, na niž jsou samotářské včely ještě citlivější než včela medonosná.

Proto nás překvapí, jak rychle se zase některé z nich objeví, když k tomu vytvoříme podmínky. A jaké podmínky to jsou? Především pokud chceme, aby se samotářské včely do krajiny a do našich zahrad vrátily, musíme silně omezit používání pesticidů nebo od něj raději zcela upustit. Potom musíme včelám poskytnout dostatečnou potravní nabídku. Stejně jako včela medonosná se i včely samotářky živí nektarem a pylem, proto by na naší zahradě mělo neustále něco kvést; to je koneckonců jedna z důležitých zásad biozahrady obecně. Navíc platí, že čím pestřejší je nabídka kvetoucích rostlin, tím lépe. Z dřevin se vedle ovocných stromů a keřů nabízí také například jíva, trnka, hloh, růže, pámelník atd., z bylin pak všechny hluchavkovité rostliny včetně bylin (šalvěj, dobromysl, tymián, levandule, rozmarýn, máta apod.), vikvovité rostliny (fazole a hrách, ale také různé jetele), složnokvěté rostliny (měsíček, chrpa, čekanka) nebo okoličnaté čili mrkvovité rostliny. Vítaným zpestřením zahrady jsou květnaté louky, ale i kvetoucí zeleniny pěstované na semeno, například mrkev, kadeřavá či kořenová petržel, kopr, fenykl, cibule, pór nebo pažitka. Co se týče květin, nezapomínáme, že plnokvěté formy často v procesu šlechtění ztratily schopnost tvorby nektaru a pylu a hmyzu jako potrava neposlouží.

Hlavním předpokladem, aby se u nás včely samotářky cítily jako doma, je však vytvoření podmínek pro rozmnožování, kupříkladu v podobě hnízdních pomůcek. Těm se někdy říká „hotýlek pro včely“ nebo „domeček pro berušky“ a my si teď řekneme, jak se zhotoví. Některé druhy samotářských včel hnízdí ve spárách mezi kameny a cihlami, ve staré omítce, do které si vyhrabou chodbičky, jiné jsou zase odkázány na díry ve starém, mrtvém dřevě, které do něj vykousali dřevokazní brouci. Jenže mrtvé stromy už v kulturní krajině skoro nenajdete, na to jsme my lidé příliš úzkostliví, a také neimpregnované, provrtané trámky a plaňky abyste dnes na venkovských stavbách pohledali. Můžeme je však nahradit!

Stačí vzít trámek, řekněme o průměru 10 x 10 centimetrů a o délce třeba 20 nebo 30 centimetrů, navrtat do něj z jedné strany otvory o velikosti 2 až 10 milimetrů, vždy na délku vrtáku, trámek případně opatřit jednoduchou stříškou a pověsit nejlépe na závětrné, ale slunné místo, například na kůlnu, altán, pergolu, garáž atd. Včelky, které si hledají místo k naklazení vajíčka, chodbičky záhy objeví, vyčistí si je, nanosí do nich pyl, nakladou vajíčko a chodbičku zazátkují „maltou“ ze směsi hlíny a slin; podle toho také poznáme, že je chodbička obsazená. Z vajíčka se vyklube „červík“, který spořádá pyl, zakuklí se a dospělá včela se zátkou prokouše ven. A celý cyklus může začít nanovo. Výhodou je, že si nájemníci uklízejí své pokoje sami, takže se o čistotu hotýlku nemusíme nijak starat...

Není však třeba zůstat jen u trámků a můžeme popustit uzdu své fantazii, možností je nepřehledné množství. Osvědčily se například vodorovně umístěné svazky dutých stonků, v nichž se už seschla „duše“, která je vyplňovala. Vhodné jsou například nařezané stonky slunečnice nebo stvoly všelijakých trvalek nebo dvouletek, ale také kousky bambusu nebo bezové větvičky. Aby držely pohromadě a daly se snadno zavěsit, můžeme je naskládat do vhodných rámečků, ale můžeme je rovněž zastrkat do pověšených voštinových cihel. Různý

průměr otvorů je předpokladem pro to, aby v nich mohly najít útulek včely různých druhů, jejichž velikost se značně liší.

Rámečky, které mohou mít podobu malých veselých domečků, můžeme zčásti naplnit také jiným materiálem, třeba šiškami, senem, koudelí apod., abychom vytvořili podmínky pro úkryt dalších druhů hmyzu, například škvorů nebo sluněček, dále pavouků atd. Výroba a pozorování takových hotýlků je pak velmi vděčnou zábavou pro malé i velké milovníky přírody.

Některé včely si chodbičky kutají, jak jsme si již říkali, do staré malty. Těm vyrobíme hotýlek tak, že rámeček vyplníme jílem nebo maltou, nechme zaschnout a pověsíme na slunné místo. Do malty můžeme kolíkem napíchat chodbičky, anebo můžeme ponechat na včelkách, aby si je postupně kutaly samy, až během let malta poněkud zvětrá. O to krásnější pak bude jejich výtvar!

Jsme-li kreativní a máme-li sklony k hrnčířství, můžeme dokonce vyrábět umělecké domečky nejrůznějších tvarů a provedení z pálené hlíny, prostě do ní jen před vypálením uděláme dosti hluboké otvůrky. Ale i dřevěné vrtané domečky mohou mít ty nejbizarnější tvary. Včelkám na nich příliš nesejde, ale oko člověka se jimi může osvěžit a při výrobě zažijete jistě soustu legrace a uspokojení. Podíváte-li se na zahraniční internetové stránky (stačí zadat například v němčině heslo „Bienenhotel“, „Wildbienen“ nebo „Nisthilfen“), najdete zde na obrázcích nepřehledné množství inspirace.

Vzhledem k tomu, že včela medonosná se pomalu stává ohroženým druhem a letošní zimu u nás zahynula asi třetina včelstev, je nejvyšší čas udělat něco pro ni, pro její samotářské příbuzné i pro přírodu a krajinu jako takovou. Alespoň na vlastních zahradách. Proto: s chutí do toho, včely samotářky už se těší na nové příbytky.

Některé zajímavé internetové stránky:

<http://www.sweb.cz/vitavydra/samotarky.html>

<http://www.souvnasavrky.cz/arboret.php?vol=cotam>

<http://www.wildbienen.de/>

<http://www.bienenhotel.de/>

http://www.natur-wien.at/news/news_300

<http://www.gartentiere.com/bauanleitungen/index.html>

Popisky k obrázkům:

Obr. 1: Hotýlek pro samotářské včely lze zhotovit velmi snadno (foto autor)

Obr. 2-4: (Lze doplnit k 1. fotce jako detail) Zazátkované otvory jsou již zabydlené (foto autor)

Obr. 5: Hnízdní pomůcka pro samotářské včely může mít podobu úhledného domečku (foto Mirek Dvorský)

Obr. 6: Schéma většího „domku“ pro různé druhy hmyzu, který lze používat i k výukovým účelům

Obr. 7: „Hotýlek“ v jednom německém ekologickém sadu jako pomůcka k lepšímu opylení ovocných stromů (foto Miroslava Vohralíková)

Obr. 8: Velký „hotel“ pro samotářské včely v kombinaci s hromadou kamení jako biotopem pro ještěrky – vše jako opatření ekologické ochrany rostlin (Švýcarsko; foto Kateřina Čapounová)